

14.3. დაკრედიტება საკრედიტო ხაზების მეშვეობით

საკრედიტო ხაზი – ესაა კომერციული ბანკის იურიდიულად გაფორმებული ვალდებულება მსესხებლისადმი, მიანოდოს მას კრედიტი წინასწარ შეთანხმებული ლიმიტის ფარგლებში (გაუხსნას საკრედიტო ხაზი) პირველივე მოთხოვნისთანავე, შეთანხმებული ვადით.

საკრედიტო ხაზის გახსნის პრაქტიკას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს კომერციულ ბანკსა და მსესხებელს შორის ურთიერთობაში, ვინაიდან იგი ხელსაყრელია ორივე მხარისათვის: კომერციული ბანკი ახდენს თავისი რესურსების ხელსაყრელი პირობებით (კარგ მსესხებელზე, სათანადო უზრუნველყოფით) განთავსებას, ხოლო მსესხებელი გრძელვადიან პერსპექტივაში გარანტირებულია სათანადო რესურსებით საკმაოდ მიმზიდველი პირობებით (დაბალი საპროცენტო განაკვეთი, ხელმისაწვდომობა, სხვა შეღავათიანი პირობები). ასეთი ურთიერთობისას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს იმას, რომ იზოგება როგორც მსესხებლის, ისე კომერციული ბანკის დრო და შრომითი დანახარჯები.

ბუნებრივია, კომერციული ბანკის მხრიდან ასეთი პირობებით დაკრედიტების შეთავაზება ხდება მხოლოდ მისთვის კარგად ცნობილ, დადებითი რეპუტაციის მქონე და ფინანსურად წარმატებულ მსესხებლებზე. ამ შემთხვევებში კომერციულ ბანკსა და მსესხებელს შორის ფორმდება რამდენიმეწლიანი გენერალური ხელშეკრულება, რომლითაც განისაზღვრება ორივე მხარის ყველა უფლება-მოვალეობა და დაკრედიტების პირობა, ასევე კრედიტის უზრუნველყოფა (გირავნობა), რომლისათვისაც იდება საგირავნო ხელშეკრულება.

თავისი ბუნებით დაკრედიტება საკრედიტო ხაზით განსხვავებულია დაკრედიტების სხვა სახეობებისაგან და ეს, პირველ რიგში, განპირობებულია მსესხებელთა იმ კატეგორიის განსაკუთრებულობით, რომელთათვისაც ისინია განკუთვნილი. პირველ რიგში, უნდა აღინიშნოს, რომ ესაა მხოლოდ იურიდიული პირები და, როგორც წესი, კორპორაციული და საშუალო ბიზნესის წარმომადგენლები. ამ მსესხებლებისათვის დამახასიათებელია საკრედიტო რესურსების არა ერთჯერადი, არამედ მუდმივი საჭიროება. აქ იგულისხმება როგორც საბრუნავი საშუალებების მუდმივი განახლება, ასევე ბიზნესის სეზონურობა. დაბოლოს, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, კომერციული ბანკები საკრედიტო ხაზებს უხსნიან მხოლოდ ფინანსურად წარმატებულ, საიმედო და კარგი რეპუტაციის მქონე კომპანიებს.

კომერციული ბანკისათვის, რომელიც აპირებს კონკრეტული კომპანიისათვის საკრედიტო ხაზის გახსნას, ყველაზე მნიშვნელოვან მომენტს წარმოადგენს საკრედიტო ხაზის საზღვრების დადგენა, ანუ ამ კომპანიისათვის მაქსიმალური შესაძლო დაკრედიტების მოცულობის დადგენა. რა თქმა უნდა, კომერციული ბანკი დაინტერესებულია, რაც შეიძლება დიდი მოცულობით დააკრედიტოს წარმატებული კლიენტი, თუმცა, დასაადგენია იმ ტვირთის სიმძიმე, რომელსაც ეს მსესხებელი ასწევს როგორც ჩვეულებრივ, ისე კრიზისულ სიტუაციებში. ამ ამოცანის გადაწყვეტისას მხედველობაში მიიღება კომპანიის საბრუნავი საშუალებების ბრუნვადობა, საკუთარი და ნასესხები სახსრების მოცულობა, ნასესხები სახსრების სრულად დაფარვის შესაძლებლობა და ა.შ.

როგორც უცხოურ, ისე ქართულ პრაქტიკაში გავრცელებულია საკრედიტო ხაზების სხვადასხვა სახეობა. საკრედიტო ხაზების კლასიფიკაციის ყველაზე გავრცელებულ სახეობებს წარმოადგენენ განუახლებელი და განახლებადი საკრედიტო ხაზები.

განუახლებელი საკრედიტო ხაზი უმეტესწილად გამოიყენება კონკრეტული ბიზნესპროექტის ან კონტრაქტის დასაფინანსებლად, როცა მსესხებელს ფულადი სახსრები სჭირდება ნაწილ-ნაწილ ამ პროექტის ან კონტრაქტის რეალიზაციის სხვადასხვა ეტაპზე. საკრედიტო ხაზის ფარგლებში თითოეულ „ახალ“ კრედიტს ზოგჯერ ტრანშს უწოდებენ და, როგორც წესი, ხელშეკრულებით განისაზღვრება თითოეული ამ ტრანშის როგორც მოცულობა, ისე ათვისებისა და დაფარვის ვადებიც.

ფაქტობრივად, თითოეული ასეთი ტრანში ახალი კრედიტია, რომელიც რეგულირდება ერთი საკრედიტო და საგირავნო ხელშეკრულებით. თითოეული ტრანშის ან მისი ნაწილის დაფარვის შემდეგ საკრედიტო ხაზის საერთო ლიმიტი მცირდება და მსესხებელს მისი კვლავ ათვისება აღარ შეუძლია. ხშირად საკრედიტო ლიმიტის დროულ ან საერთოდ აუთვისებელ ნაშთზე შეიძლება მსესხებელს მოუწიოს გარკვეული ჯარიმის გადახდა.

განახლებადი საკრედიტო ხაზი, ანუ რევოლვერული კრედიტი, არის შეთანხმება დაკრედიტების შესახებ კომერციულ ბანკსა და იმ მსესხებელს შორის, რომელიც მუდმივად განიცდის მოზიდული სახსრების დეფიციტს. ასეთ დროს მსესხებელს უფლება აქვს დაფაროს ათვისებული კრედიტი სრულად ან ნაწილობრივ, მაგრამ, ამავდროულად, ინარჩუნებს უფლებას, ისევ ისარგებლოს კრედიტით ხელშეკრულებით გათვალისწინებული საკრედიტო ხაზის ლიმიტის ფარგლებში. კრედიტის ამ ფორმის მომხმარებლები არიან ის მსესხებლები, რომელთაც აქვთ სეზონური ბიზნესი ან ყოველთვიურად თვის გარკვეულ დეკადებში განიცდიან ფულადი სახსრების დეფიციტს, ხოლო შემდეგ უჩნდებათ შემოსავლები ამ დავალიანების დასაფარავად.

მუდმივად განახლებადი მექანიზმი რევოლვერული კრედიტის დამახასიათებელი თავისებურებაა, რომლის დროსაც მსესხებლის მხრიდან ხდება ვალის მუდმივად აღება და დაფარვა. რევოლვერული კრედიტი თავისი ბუნებით ჰგავს ფიზიკურ პირებზე გაცემულ საკრედიტო ბარათებს.

მოქმედების ვადების მიხედვით, საკრედიტო ხაზები შეიძლება იყოს როგორც ვადიანი, ისე უვადო. უვადო საკრედიტო ხაზის პრაქტიკა დამახასიათებელია უცხოური საბანკო საქმიანობისათვის და მისი თავისებურებაა ის, რომ მსესხებელს შესაძლებლობა აქვს ისარგებლოს ამ პროდუქტით, პრაქტიკულად, უვადოდ. რა თქმა უნდა, „უვადოდ“ სარგებლობა პირობითია, ვინაიდან გარკვეული მდგომარეობისა და ვითარების დადგომისას ბანკს უფლება აქვს მოსთხოვოს მსესხებელს კრედიტის დაფარვა.

კრედიტით სარგებლობისათვის გადასახდელი პროცენტების მიხედვით გვაქვს საკრედიტო ხაზის ორი სახეობა: ფიქსირებული და მცურავი საპროცენტო განაკვეთებით. ფიქსირებული საპროცენტო განაკვეთი დამახასიათებელია, როგორც წესი, მოკლევადიანი საკრედიტო ხაზებისათვის. გრძელვადიანი და უვადო საკრედიტო ხაზის შემთხვევაში ხდება შეთანხმება მცურავ საპროცენტო განაკვეთზე.

დღეისათვის დაკრედიტება საკრედიტო ხაზის გახსნით მეტად პოპულარულია და ამ მხრივ არც ქართული ბანკებია გამონაკლისი. საკრედიტო ხაზების გახსნით ბანკები, ერთი მხრივ, ახდენენ მათი საკრედიტო რესურსების გრძელვადიან საიმედო განთავსებას, მეორე მხრივ კი – უზრუნველყოფენ კლიენტურის ბაზის გაფართოებას.